

İSVİÇRE KÜTÜPHANELERİNE TOPLU BİR BAKIŞ

Leman ŞENALP

Millî Kütüphane uzmanlarından

İsviçre kütüphaneleri, memleket siyasi teşkilâtının âdeta bir aynasıdır. İsviçre Konfederasyonunu teşkil eden 22 Kantonun herbirinin bir Kanton kütüphanesi vardır. Üniversitesi bulunan yedi şehirdeki (Bâle, Berne, Fribourg, Genève, Lausanne, Neuchâtel, Zürich) üniversite kütüphaneleri, bazan halk, bazan şehir ve üniversite kütüphanesi adı altında etüd yapacak olan halka açılmış hakiki ilim kütüphaneleridir. Birkaç asırlık bir maziye sahip olan bu kütüphaneler umumiyetle dinî müesseselerin teşkilâtı içerisinde doğmuşlardır.

Bunlar arasında bilhassa Bâle Üniversite Kütüphanesinde pek kıymetli yazmalar mevcuttur. Adı geçen kütüphane İsviçre'de matbaanın yayılmasından evvel açık olan ilk üniversite kütüphanesidir (1460).

Cenevre ve Zürich'teki üniversite kütüphaneleri bir milyona yaklaşan kitap mevcutları arasında pek kıymetli koleksiyonları ihtiva ederler.

16 ncı asrın ikinci yarısına kadar inen eski bir tarihe sahip ve birçok seminer kütüphanelerini depolarında muhafaza eden Cenevre Üniversite Kütüphanesi, aynı zamanda ciddi araştırmalar yapacak olan halka da açıktır. Giriş kartı temin eden herkes, evine iareten kitap alabilir. Halk da, daha ziyade evine kitap almayı tercih eder.

Zürich Üniversite Kütüphanesi, aynı zamanda bir şehir kütüphanesidir. Bu kütüphanenin katalogları arasında Zürich'te bulunan diğer kütüphanelerdeki eserleri de aynı alfabetik sıra dahilinde bulmak mümkündür. Fişlerin altına konan bazı rumuzlarla herhangi bir kitabın Zürich'te hangi kütüphanede olduğu derhal anlaşılır. Ve kütüphaneler arasındaki karşılıklı iare sistemi sayesinde okuyucu ufak bir fiş doldurmakla istediği kitabı ertesini gün Üniversite Kütüphanesinin iare servisinden alır. Bu, ilerde bahsedeceğimiz, merkezi Millî Kütüphanede olan toplu kataloğun küçük bir örneğidir.

Üniversite kütüphaneleri arasında Zürich'teki Yüksek Teknik Okulunun kütüphanesi, teknik bakımdan İsviçrenin en modern kütüphanesidir. Bilhassa depolardaki ufki ve şakulî asansörlerin temin ettiği kolaylıklar sayesinde kitap âzamî 5-6 dakikada okuyucuya verilebilmektedir.

Avrupa'nın sayılı kütüphanelerinden biri olan İsviçre Millî kütüphanesi, 1895 yılında kurulmuş ve bugünkü binasına 31 ekim 1931 de taşınmıştır. En modern sistemlere göre inşa edilmiş olan bina, değil yalnız İsviçrenin, belki de Avrupa'nın en modern kütüphane binalarından biridir. Ve bina müstakbel ihtiyaçlara göre inşa edilmiştir. Halihazırda kütüphane, mevcut binanın iki pavonunu henüz işgal etmemektedir. Fakat ilerde lüzum hasıl oldukça kendilerine muvakkaten verilen bu yerleri, müesseseler, derhal tahliye edeceklerdir.

Malûm olduğu üzere kütüphaneler ve bilhassa mevcudunun mühim bir kısmını "Dépot légal" yoluyla temin eden millî kütüphaneler hergün biraz daha büyüyen müesseselerdir.

Her sene aşağı yukarı 25-30 bin cilt yeni eseri depolarına ilâve eden kütüphanenin bu günkü mevcudu 750.000 cildir.

Millî Kütüphane, yayınevlerle meccanî nüsha verilmesi hakkında yapmış olduğu anlaşma ile İsviçre neşriyatının pek mühim bir kısmını parasız olarak temin etmektedir.

Memleket kütüphanesi (Landesbibliothek) diye adlandırılan bu kütüphane, İsviçre'de yayımlanan bütün eserleri, memleket dışında İsviçre hakkında yayımlanan eserleri, diğer memleketlerdeki İsviçrelilerin yayımladıkları eserleri, İsviçre'de yabancılar tarafından yazılan eserleri toplamayı hedef ittihaz etmiştir. Diğer taraftan belli başlı birçok koleksiyonları ve müracaat kitaplarını da temin edebilmek için dolgun bir bütçeye sahiptir.

Millî Kütüphane, yayınevlerle yapmış olduğu anlaşma gereğince gelen memleket neşriyatını ayda bir çıkan bibliyografyada tanıtır. Bu servis, aynı zamanda kütüphanenin katalog servisi- dir. Burada hazırlanan fişlerden biri muhtelif kataloglara konmak üzere teksir edilecek olan fişlere örnek olur; diğeri de ayda bir neşredilen bibliyografya (Le livre Suisse) içindir.

Millî Kütüphanenin muazzam işlerinden biri de toplu katalog hazırlaması ve iare işleridir.

Kısa bir zamanda İsviçre'nin en büyük kütüphanelerinden biri haline gelen Millî Kütüphane, yalnız İsviçre'deki ve İsviçre hakkındaki eserleri topladığından, muhtelif branşlarda araştırmalar yapan ilim adamlarına her hususta cevap veremiyordu.

Bu ihtiyacı karşılamak üzere 1928 yılında İsviçre kütüphanelerinin müşterek bir kataloğunun tesisi kararlaştırıldı ve Millî Kütüphane bu işle vazifelendirildi. Bu hayırlı teşebbüsün gayesi, İsviçre kütüphanelerinde bulunan bütün eserleri bu toplu katalog (Catalogue collectif) vasıtasıyla araştırma yapacak herkese sunmaktır. Bugün 311 kütüphanenin iştirak ettiği toplu katalog vasıtasıyla, arınılan bir eserin hangi şehirde, hangi kütüphanede olduğu bir, iki dakikalık bir araştırma sonunda tesbit edilebiliyor. Eğer okuyucu, başka bir şehirde ise kitap, posta ücreti okuyucu tarafından ödenmek üzere, derhal kendisine yollanır. Yabancı memleketlerden kütüphaneler vasıtasıyla yapılan müracaatlar derhal cevaplandırılır ve bir ay müddetle kitaplar iareten yollanır. 1950 yılında 20764 soruyu cevaplandıran toplu katalog servisi 1649 eseri de iareten yabancı memleketlere yollamıştır.

Toplu katalog vasıtasıyla 311 kütüphanenin kataloglarını ihtiva eden Millî Kütüphane, İsviçre'de olduğu gibi diğer yabancı memleketlerde de tanınmış bibliyografik bir merkez haline gelmiştir.

Temenni ederiz ki bir gün biz de, bugün neler ihtiva ettiklerini bilmediğimiz muhtelif şehirlerdeki kıymetli kütüphanelerimizden, kuracağımız bir toplu katalog vasıtasıyla haberdar olalım ve bunların muhteviyatını araştırma yapacak olan ilim adamlarımıza tanıtma ve temin edebilme imkânlarını elde edelim.

Millî Kütüphanenin en faal ve yüklü servislerinden diğeri de iare servisidir. Toplu katalog ve iare servisi bir şefin idaresi altındadır.

Millî Kütüphane, Berne şehrinden evine kitap alma hakkını haiz her okuyucuya asgarî bir ay müddetle kitap iare eder. Aradığını Millî Kütüphanede bulamayan okuyucu toplu katalogtan, aradığı eserin hangi kütüphanede olduğunu tesbit eder. Kütüphaneler arasındaki karşılıklı iare sistemi sayesinde, posta ücreti okuyucu tarafından ödenmek suretiyle, kitap en kısa zamanda Millî Kütüphaneye gelir. Kitap gelir gelmez okuyucu telefonla veya bir posta

kartı ile kitabını almaya davet edilir. Berne şehrinde olmıyan okuyucular mektupla iareten kitap istiyebilirler. Hattâ çok zamanlar herhangi bir mevzuda nekadâr eser varsa yollanılması istenir. Bu takdirde iş, kütüphanecinin tecrübe ve bilgisine kalmıştır. Kütüphaneci, büyük bir itina ve sabırla bunları sağlar, hattâ bulamadıklarını toplu katalogtan tesbit eder ve diğer kütüphanelerden ister. Bu suretle memleketin en ıssız bir yerinde oturan bir ilim adamı, bir öğretmen v. s. araştırma yaptığı herhangi bir sahaya ait kitapları toplu olarak temin etmiş olur.

1950 yılında Millî Kütüphane, 80.306 kitap iare etmiştir. Bunun 15879 u okuma salonu için, 47661 i Berne şehri dahilinde, 16498 i posta ile diğer şehirlere iareten yollanmıştır.

Bu rakamlardan anlaşılacağı veçhile okuyucu okuma salonundaki bütün konfora ve rahatlığa rağmen evine kitap götürmeyi tercih etmektedir.

Bahsettiğimiz Millî Kütüphane ve Üniversite kütüphaneleri dışında; her biri ayrı bir konu teşkil eden halk kütüphaneleri, hususi müesseselerin kütüphaneleri, hastahane ve çocuk kütüphaneleri mevcuttur. Biz burada İsviçre kütüphanelerini genel olarak ele aldığımız için hepsinden kısa kısa bahsedeceğiz.

İsviçre'de halk kütüphaneleri aşağı yukarı her yerde XX. asrın başlangıcında doğdular. Bunlar arasında en mühimleri Bâle, Zürich (Pestalozzi Kütüphanesi) Cenevre ve Lausanne'daki halk kütüphaneleridir. En büyük halk kütüphanesi (1920 den beri) Berne'deki halk kütüphanesidir. Merkezî depo Berne'de olmak üzere yedi şehirde (Bellinzone, Berne, Coire, Fribourg, Lausanne, Lucerne, Zürich) şubeleri vardır.

Bir kısmı umumî kültür veren ve diğer bir kısmı meslekî bilgiler veren almanca, fransızca, italyanca ve ingilizce eserler Berne'deki merkezden yukarda adı geçen şube kütüphanelere ve oradan muhtelif kazalara ve köylere sandıklarla yollanmaktadır. Okuyucu pek az bir ücret mukabilinde 1-6 ay müddetle kitap kiralyabilir.

Berne'deki Halk Kütüphanesi, sandıklarla kitaplar yolluyarak köy okul kütüphanelerini, kilise ve fabrika kütüphanelerini de destekler. Askerî kütüphaneler de 1914-1918 yıllarında Kütüphaneler Birliği tarafından teşkilâtlandırılmıştır.

Pestalozzi memleketindeki çocuk kütüphaneleri, Rockefeller teşkilâtının âlicenaplığı sayesinde 1940 tan itibaren büyük bir hızla gelişmektedir.

10 seneden fazla bir zamandanberi de hastaların okuma ihtiyaçlarıyla meşgul olunmaktadır. Cenevre Memleket Hastahanesinde bu tip güzel bir kütüphane mevcuttur ve hastalar büyük bir titizlikle seçilmiş olan kitaplara pek fazla rağbet göstermektedirler.

Diğer taraftan dağlardaki kliniklerde yatan tüberkülozlu hastaların da okuma ihtiyaçları gözönünde tutulmuştur.

Bütün bu saydıklarımızdan başka son zamanlarda ekonomik ve ilmî hayatın fevkalâde inkişafıyla; sınai ve ticari müesseselerde ve fabrikalarda özel kütüphaneler doğmuştur. Bu çeşit kütüphaneler daha ziyade sanayi merkezleri olan Züriç, Bâle ve Berne'de görülür.

Dört buçuk milyon nüfusu olan küçücük İsviçre'de irili ufaklı 350 kadar kütüphanenin bulunması memlekette kitaba ve okumaya verilen kıymetin derecesini ve kültür seviyesinin yüksekliğini göstermeğe kâfi gelir sanıyorum.